

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

II Міжнародної науково-практичної
конференції

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ДІАЛОГ:
МОЛОДЬ. НАУКА. ІННОВАЦІЇ

ЗАПОРІЖЖЯ, 17 КВІТНЯ 2026 РОКУ

УДК 378.013.32:001.891(477)(062.552)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
(протокол №15 від 13.05.2026 р.)*

Редакційна колегія:

*Фалько Н.М. – докторка психологічних наук, професорка;
Глебова Н.І. – докторка соціологічних наук, професорка;
Полякова Л.І. – кандидатка історичних наук, доцентка;
Гузь Н.В. – кандидатка психологічних наук, доцентка;
Муртазієв Е.Г. – кандидат педагогічних наук, доцент;
Подорожний С.М. – кандидат біологічних наук, доцент;
Проценко А.А. – кандидат педагогічних наук, доцент;
Сіроштан Т.В. – кандидатка філологічних наук, доцентка;
Бєлов О.Р. – голова студентської ради університету;
Кірова Д.О. – перша заступниця голови студентської ради університету.*

Міждисциплінарний діалог: Молодь. Наука. Інновації : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 17 квітня 2026 р.). – Запоріжжя: Видавництво МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2026. – 721 с.

У збірнику оприлюднено матеріали учасників II Міжнародної науково-практичної конференції «Міждисциплінарний діалог: Молодь. Наука. Інновації», яка відбулася у змішаному форматі 17 квітня 2026 р. у м. Запоріжжі на базі Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

*У матеріалах конференції збережено орфографію та пунктуацію авторів.
За достовірність та оригінальність матеріалу відповідальність покладається на авторів.*

ISBN 978-617-7346-97-4
© Авторський колектив, 2026

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ №1. GLOBAL REMOTE: АРХІТЕКТУРА ЦИФРОВОЇ СВОБОДИ	12
<i>Андрієць Б., Чорна А.</i> Автоматизація відновлення еталонного стану робочих станцій студентів після завершення занять	12
<i>Каркоцький І.</i> Вправи для формування у бакалаврів з професійної освіти навичок розроблення системи оцінювання навчальних тренінгів	16
<i>Карнауха С.</i> Формування у бакалаврів професійної освіти навичок говоріння англійською мовою шляхом моделювання професійних ситуацій з використанням відеоконференцій.....	20
<i>Кравченко Н., Круглик В.</i> Порівняльний аналіз платформ для створення е-portfolio (Google Sites, Wix, Canva, Padlet, Genially) – переваги на недоліки для вчителя-філолога.....	25
<i>Крижановська В., Ібрагімова Л.</i> Огляд веб-сайтів для навчання веб-розробки.....	31
<i>Руднєва В.</i> Імерсивні та гейміфіковані системи як інструмент цифрової свободи	36
<i>Рудомьоткін Є., Круглик В.</i> Проектування системи цифрових освітніх ресурсів з навчальної дисципліни «Управління якістю професійної освіти»	40
<i>Серафимова Т., Устюгова Г.</i> Формування графічних компетентностей учнів закладів професійно-технічної освіти технічного профілю засобами мобільного додатку Autodesk AutoCAD	45
<i>Устюгова Г.</i> Візуальні навчальні матеріали у цифровому освітньому середовищі: відповідь на сучасні виклики професійної підготовки педагогів...	50
<i>Шендецький А., Устюгова Г.</i> Відкриті освітні курси як засіб забезпечення доступності професійно-технічної освіти в цифровому середовищі	55
СЕКЦІЯ №2. ЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ, ТРЕНДИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	60
<i>Подаков Є.</i> Безбар'єрне середовище як передумова сталого розвитку туризму в Україні: інклюзивні рішення в готельному бізнесі.....	60
СЕКЦІЯ №3. ЛІДЕРСТВО, УПРАВЛІНСЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ В БІЗНЕСІ.....	65
<i>Бєлов О., Муртазієв Е.</i> Органи студентського самоврядування як інструмент ефективного менеджменту в університеті	65
<i>Забаренко Є., Осипенко С.</i> Трансформація управління закладом освіти в умовах децентралізації	69
<i>Зарецький Р., Намлієва Н.</i> Дослідження системи розвитку персоналу в умовах стратегічного управління підприємством.....	73
<i>Макуха Д., Щєбликіна З.</i> HR-маркетинг як інструмент формування бренду роботодавця	76
<i>Маліновська А., Гончарова О.</i> Трансформація зворотного зв'язку в контексті цифровізації формувального оцінювання при вивченні іноземних мов.....	80

Прогонюк Л. Формування лідерських якостей студентської молоді в умовах цифрової трансформації освіти	84
Рибалко М., Чорна А. Огляд платформи Magic School AI: призначення та основні функції	89
Сухомлінова А. Неформальна освіта як драйвер розвитку лідерських компетентностей молоді в умовах цифрової трансформації	93
Фалько О. Формування готовності бакалаврів професійної освіти (цифрові технології) до застосування технологій навчання у співробітництві	97
СЕКЦІЯ №4. ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА МАТЕМАТИКА	101
Братченко А. Мікро-PBL: механізм відновлення математичних компетентностей здобувачів базової загальної середньої освіти	101
Дерік Л., Черкашина К. Ігрові технології як засіб зниження математичної тривожності молодших школярів	105
Родін О., Баранцова І. Використання технології мозкового штурму для розвитку навичок іншомовного говоріння старшокласників	110
Терменжи О., Кожевникова А. Безпечне та відповідальне використання штучного інтелекту в освіті: педагогічний дизайн вибіркової дисципліни	114
СЕКЦІЯ №5. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ТА КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРИ: ДОСВІД, ПРАКТИКА, ІННОВАЦІЇ	120
Колісниченко Н., Таран К. Особливості соціально-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами: виклики сучасної інклюзії	120
Бочелюк В. Соціально-психологічний супровід особистості в умовах сучасних соціальних змін	126
Винничук С., Янкович О. Особливості формування рефлексивної компетентності майбутніх учителів початкової школи засобами тренінгу	131
Гончарова О. Розвиток критичного мислення майбутніх учителів початкової школи під час їх навчання в закладах вищої освіти	137
Григор'єва Я., Білецька М. Виховний потенціал української народної казки у процесі формування морально-етичних цінностей молодших школярів	140
Дем'янова А., Батарейна І. Вплив культурно-мистецького середовища на особистісний розвиток через соціально-педагогічний супровід	143
Іванюк С., Мога М. Роль основних рухів у формуванні цілісної праксичної системи в дітей із загальним недорозвитком мовлення	147
Карімова Н., Кожевникова А. Музика, рух і слово: логоритміка у формуванні мовлення дітей молодшого шкільного віку	151
Кириленко А., Доброходова О. Геодезія як простір професійного становлення особистості: соціально-педагогічний аспект	156
Кірова Д., Атрошенко Т. Булінг у підлітковому середовищі: причини, прояви та профілактика засобами арттерапії	160
Коваль А., Черкашина К. Формування емоційного інтелекту молодших школярів як складова соціально-педагогічного супроводу особистості	165

Лопатіна Є., Нижник Т. Інноваційний та творчий підхід у вихованні дітей дошкільного віку (на прикладі польського закладу освіти «Radosne Brzdące»).....	169
Местанко О., Батарейна І. Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб	174
Митяй Б., Воровка М. Рефлексивні практики як засіб професійного розвитку студентів	178
Озерян Т., Астремська І. Особливості самооцінки у дітей молодшого шкільного віку.....	183
Переверзєва О. Соціально-педагогічний супровід особистості в освітньому та культурно-мистецькому просторі.....	186
Польщак А., Шевченко Ю. Використання елементів соціально-емоційного навчання в логопедичних заняттях при роботі з казкою	191
Сахацька О., Коноваленко Т. Інтеграція соціально-емоційного навчання (СЕН) та медіаграмотності в освітній простір: теоретико-методологічний аспект	194
Тараненко В., Кучманич І. Науково-теоретичні підходи до вивчення подружніх конфліктів: причини виникнення та психологічні наслідки.....	199
Чернєцова Н., Пихтіна Н. Негативні прояви поведінки дітей дошкільного віку: причини та шляхи корекції.....	203
Чуб А., Кожевнікова А. Педагогіка партнерства у процесі підготовки викладача-стажиста до здійснення патріотичного виховання.....	207
Шершньова О. Мова як чинник національної безпеки та культурної політики	211
СЕКЦІЯ №6. ФІЗИЧНЕ І МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН: АДАПТАЦІЯ, ІННОВАЦІЇ, РОЗВИТОК	216
Бабенко О., Астремська І. Психологічні механізми осмислення травматичного досвіду дорослих у процесі роботи з метафоричними асоціативними картами.....	216
Бессараб О., Варіна Г. Психологічні чинники формування життєстійкості у ветеранів бойових дій	221
Бєлікова Г., Варіна Г. Психологічні особливості соціальної адаптації дітей з розладами аутистичного спектра в умовах реабілітаційного центру	224
Бойко К., Кирієнко О. Використання цифрових технологій у процесі фізичного виховання учнів старших класів закладів загальної середньої освіти	230
Будулуца Г., Кучманич І. Теоретико-методологічні аспекти адаптації фахівців служби зайнятості до сучасних умов обслуговування населення.....	233
Бура В., Шевченко С. Вплив постійної багатозадачності на когнітивну стійкість спеціалістів у сфері "людина-людина".....	238
Буц М., Зарицька В. Феномен «нормативних» страхів у дошкільному віці: функціональне значення та критерії диференціації від патологічних проявів.....	242
Висоцький М., Вакал Ю. Патофізіологічні процеси при запальних захворюваннях пародонту	247

Вороняк Н., Остополец І. Адаптаційний потенціал жінок, які мігрували в Латвію	252
Гасенко О., Астремська І. Психосоціальна підтримка через творчість: шлях від екзистенційної порожнечі до резильєнтності	257
Грицаєнко О., Зарицька В. Роль професійної ідентичності у відновленні після бойового досвіду	261
Дуванов Д., Вакал Ю. Вікові особливості та варіабельність інтервалу QTc за даними 24-годинного холтера у жінок старших вікових категорій	264
Зигало Є., Остополец І. Психологічний потенціал музикотерапії у подоланні негативних емоційних станів у старшому шкільному віці	269
Іордек Є., Варіна Г. Багаторівнева диференційна діагностика фантомного болю у бійців в гострий період після ампутації: клініко-психологічний підхід.....	273
Кабірова Н., Остополец І. Теоретико-методологічні засади психодіагностики індивідуально-психологічних властивостей підлітків у контексті професійного самовизначення.....	277
Коваль Д., Малусєв М., Непша О. Літотерапія як природний засіб підтримки фізичного і ментального здоров'я людини.....	282
Колєсніченко К., Астремська І. Уявлення про розподіл сімейних ролей як передумова виникнення сімейних конфліктів молодого подружжя	285
Кореновська А., Баженов О. Психотерапевтична техніка для інтероцептивного самоприйняття молодих жінок за методом фокусування ...	288
Кравченко Р., Олійник І. Цифрові технології у моніторингу фізичного стану волейболістів як засіб запобігання травматизму в умовах глобальних змін	293
Кульчинська К., Душка А. Копінг-ресурси та стратегії подолання хронічного стресу в родинах, які виховують дітей з особливими освітніми потребами	298
Кучеренко Н. Інноваційні цифрові технології у психологічному відновленні військовослужбовців після участі в бойових діях.....	304
Ланской А., Вакал Ю. Перспективи використання Wearables-пристроїв для верифікації фізіологічної десенсибілізації у ветеранів та цивільних осіб	309
Мельникова О., Христова Т. Інтегрований підхід до фізичного виховання дівчат старшого шкільного віку з надлишковою масою тіла	314
Островецька Ю., Остополец І. Особливості психокорекційної роботи клінічного психолога з психосоматичними пацієнтами з хронічними болями	317
Пащенко А., Кирієнко О. Формування здоров'язбережувальної компетентності учнів в умовах змішаного та дистанційного навчання	322
Рослякова В., Шатохін Д., Фалько Н. Психолого-педагогічні детермінанти формування здорового способу життя старшокласників в умовах воєнного стану та цифровізації освіти	326
Сінаков С., Полтавець Р., Новицький В., Непша О. Українські народні рухливі ігри як засіб фізичного та національно-патріотичного виховання молодших школярів	330

Стеценко С., Косенко Р., Куш Ю. Нейрогуморальні механізми взаємозв'язку між вегетативною дисфункцією, дефіцитом сну та адаптаційними можливостями	334
Сулейманова С., Астремська І. Парадигма емоційного інтелекту в сучасній психології	338
Терлецька М., Астремська І. Особливості соціально-психологічної адаптації українців під час вимушеної міграції	345
Тимар М., Олійник І. Психофізіологічні чинники мотивації старшокласників до занять фізичною культурою	349
Умерова Н., Остополець І. Психологічні механізми детермінації розвитку особистості ранніми ментальними патернами	353
Устюгова Я., Прокоф'єва О. Шкільне середовище як ресурс психологічної підтримки підлітків та формування їхньої Я-концепції в умовах воєнного стану.....	357
Федорчак С., Астремська І. Психологічні особливості переживання розлучення жінками.....	361
Харченко С., Олійник І. Роль фізичної культури в житті учнів середніх шкільних класів (5–9) в умовах війни.....	366
Цуканова К., Варіна Г. Психологічні умови ефективності позитивної психотерапії та арттерапії у процесі психологічної реабілітації особистості ..	369
Шайда О. Особливості підготовки майбутніх педагогів у період дистанційного навчання	374
Шоповалова І., Кучманич І. Розвиток емоційної сфери дітей дошкільного віку	378
Шереметьєва А. Фізична активність як засіб покращення психічного здоров'я учнів.....	382
СЕКЦІЯ №7. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ І ГУМАНІТАРНИХ НАУК.....	385
Бєлов О., Скребовська С. Впровадження європейських стандартів у військове право України.....	385
Бєляєв А., Камишова Т. Офіційна та фанатська локалізація відеоігор: конфлікт перекладацьких стратегій (на матеріалі Baldur's Gate 3)	390
Вільхова Р., Шевченко С. Дослідження впливу стилів прив'язаності на рівень задоволеності стосунками у молоді.....	395
Воробйова О., Батарейна І. Запобігання домашньому насильству щодо людей похилого віку	400
Голуб О., Глазкова І. Імплементация практик соціально-емоційного навчання в освітній процес в умовах глобальних змін	405
Голуб О., Маслова А. Сучасні методичні підходи до формування ціннісних орієнтирів учнівської молоді	409
Горбова О. Етнокультурне розмаїття як чинник європейської ідентичності Північно-Західного Приазов'я (кінець XVIII – середина XIX ст.)	413
Гречуха А., Маслова А. Можливості та виклики використання штучного інтелекту у навчанні іншомовної лексики старшокласників.....	418

Гришина В., Жигоренко І. Прислів'я та приказки: до проблеми визначення	423
Денисенко Т., Полякова Л. Інтеграція елементів козацької педагогіки у сучасний процес національно-патріотичного виховання учнів	428
Дерік Л., Жигоренко І. Формування навичок письма на заняттях з німецької мови	435
Демєнєва О., Камишова Т. Лінгвостилістичні особливості політичних промов.....	440
Доновська М., Крилова А. Морські походи запорізьких козаків	444
Зенкін М., Галь Б. Проблема державності в науковій спадщині В. Липинського	448
Кадуліна І., Камишова Т. Прагматичні аспекти перекладу текстів Європейського Союзу. Юридичний переклад.....	453
Кардашова О., Маслова А. Персоналізація навчання англomовного говоріння за допомогою штучного інтелекту.....	456
Маслова М., Маслова А. Ціннісно-смилова сфера особистості старшокласників: особливості та фактори формування	460
Маслова О., Бурцева О. Профілактичні заходи щодо адиктивної поведінки підлітків	464
Міщенко А., Ситник О. Щодо питання про ідентифікацію Черняхівської археологічної культури як готської	467
Недвиг В., Помазан Д. Формування київського політичного центру у IX–XI ст.: процес консолідації влади.....	471
Остафійчук О., Кучманіч І. Взаємозв'язок Я-концепції та комунікативної успішності особистості.....	475
Панчук С., Астремська І. Психологічні аспекти інтраперсональних конфліктів у діяльності соціальних працівників.....	479
Перкіна А., Хоменко Н. Цифрові технології як засіб організації самостійної роботи учнів під час вивчення англійської мови	484
Поповська К., Маслова А. Використання елементів гейміфікації на уроках англійської мови в старшій школі.....	487
Прудіус О., Помазан Д. «Весна народів» як фактор активізації національного руху в Галичині у XIX столітті	491
Прус В., Помазан Д. Порівняльний аналіз діяльності закладів вищої освіти в Україні та Польщі у сфері громадянської освіти	495
Сєчіна Т., Нищета В. Виразальні мовні засоби в шкільній мовній освіті як філологічні одиниці	498
Слепченко В., Бунчук О. Психолого-педагогічні аспекти подолання комунікативних бар'єрів у міжкультурній взаємодії.....	503
Стародуб А., Камишова Т. Класифікація метафор у перекладній літературі (на матеріалі роману «Незримо життя Адді Лярю» В. Е. Шваб).....	507
Степаненко К., Маслова А. Ефективність використання цифрових освітніх платформ для розвитку англomовного говоріння старшокласників	511

Тахтарова М., Маслова А. Сучасні лінгводидактичні підходи до формування англомовної лексичної компетентності старшокласників ЗЗСО .	516
Удовиченко А., Помазан Д. Еволюція адміністративної системи київської держави: від племінних об'єднань до удільних князівств	521
Федюніна О. Організація педагогічного експерименту з формування європейських цінностей у системі філологічної освіти	524
Черченко В., Жигоренко І. Біблеїзми у сучасних німецькомовних медіа	527
Чорномурко Є., Галь Б. Усна історія російсько-української війни	532
Шевченко В., Шкода Н. Компроміс 1867 року в австрійській імперії: формування дуалістичної монархії	537
Шевченко Г., Крилова А. Берестейська унія: між сходом і заходом	540
Avdymyrets N. Psychological and philosophical foundations of personal support in the educational space under conditions of existential uncertainty	546
СЕКЦІЯ №8. СТАЛИЙ РОЗВИТОК І ПРИРОДНИЧІ НАУКИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ	549
Вакуленко М., Дефорж Г., Дефорж Г. Роль екологічних молодіжних організацій при викладанні теми «Сталий розвиток та раціональне природокористування» в шкільному курсі «Біологія і екологія»	549
Варава М., Дуда Є. Порівняльне обчислення пружних сталей та модуля Юнга методом молекулярної динаміки з використанням різних потенціалів міжатомної взаємодії.....	553
Давидюк А., Солоненко А. Біохімічні механізми мобілізації фосфору фосфат-розчинювальними мікроорганізмами та арбускулярними мікоризними грибами: сучасний стан та перспективи	558
Демешко А., Миргородська О., Дюжиова Т. Музейна педагогіка, як засіб навчання у напрямках природничих наук здобувачів середньої освіти	562
Дроздов І., Заранко О., Сидоренко А. Особливості інтеграції громадянської науки у дослідження біорізноманіття як інструмент сталого розвитку.....	567
Кондратенко І., Романенко Т., Ковальчук О. Вплив варіантів SARS-CoV-2 на рівень смертності та підходи до профілактики COVID-19.....	571
Лаврунова І., Ковальчук О. Клініко-біохімічні показники крові при різних типах інфаркту міокарда.....	575
Мандебура С., Браславська О. Формування географічної компетентності учнів засобами картографічної підготовки.....	579
Подплетьонна О., Ковальчук О. Імунологічні аспекти взаємодії вірусу Епштейна–Барр з організмом імунокомпетентних осіб	584
Радійчук К., Горлов П. Дослідження біохімічної мінливості у генотипів амаранту різного походження	587
Ручій В., Тутова Г. Оцінка впливу морфологічних та функціональних параметрів заплавних водойм на структуру і видове різноманіття макрофітів	590
Стоєв М., Сидоренко А. Антропогенні чинники деградації рослинності та компенсаторні заходи її відновлення (на прикладі Ботіївської ВЕС).....	593
Ступніков Д., Ковальчук О. Визначення кінетики аутоокислення гемоглобіну.....	598

Сухомлінова Ю. Гейміфікація та мобільні додатки у дистанційному навчанні хімії як засіб популяризації екологічних цінностей	602
Ткаченко В., Подорожній С. Роль рослинних угруповань у формуванні екологічного каркасу Солом'янського району, міста Києва.....	606
Фролов С., Романенко Т., Ковальчук О. Сучасні лабораторні методи дослідження менінгіту	611
Шевчук М., Бессараб А., Ковальчук О. Функціональні властивості шкіри та біохімічні показники, що характеризують метаболічні процеси	615
Яценко Б., Торяник В. Зустрічальність підвидів <i>Demodex spp.</i> у дерматологічних пацієнтів різної статі.....	619
Poliakova A. <i>Cannabis sativa</i> L. As a tool for sustainable development: biochemical, ecological, and applied perspectives.....	623
Lavriva V., Hryhorashchenko V. Scientific and research work in chemistry lessons.....	627
СЕКЦІЯ №9. ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ У ЧАСИ КРИЗИ: АДАПТАЦІЯ, ВІДНОВЛЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ.....	633
Берлименко А., Левада О. Методичні підходи до формування уявлень про глобальні проблеми людства у шкільному курсі географії	633
Бєлов О., Непша О. Формування національної ідентичності студентів засобами географічного краєзнавства.....	638
Бєльчев Р., Мешальников І., Зав'ялова Т. Антропогенна трансформація процесів ґрунтоутворення: виклики, наслідки та напрями оптимізації землекористування.....	642
Бородай М., Арсененко І. Дидактичний потенціал наочних методів викладання у шкільному курсі географії: компетентністний підхід до вивчення розділу «Природа материків» у 7 класі.....	645
Вінніченко О., Цапенко М., Непша О. Сталактитова печера «Дружба» як геологічна пам'ятка природи місцевого значення Тячівського району Закарпатської області.....	651
Врублевська Г., Арсененко І., Донець І. Рекреаційний туризм України в умовах криз: просторово-адаптивні механізми сталого розвитку	655
Гарбарець Е., Браславська О. Стратегії адаптації та напрями розвитку географії і туризму в умовах глобальних кризових викликів.....	661
Дорошко Г., Сапога Л. Роль і значення екскурсій в природу в екологічному вихованні учнів у шкільному курсі географії в умовах НУШ.....	665
Ільченко С., Прохорова Л. Соціально-економічні наслідки великих географічних відкриттів.....	669
Коваль Д., Непша О. Національні природні парки закарпатської області.....	673
Коваль С., Прохорова Л. Передумови та наслідки морської експансії Португалії та Іспанії у XV-XVI ст.....	676
Лисенко І., Арсененко І., Донець І. Резильєнтність як парадигма трансформації туристичних систем в умовах локальних конфліктів: географічний та соціально-економічний вимір.....	680

Молявко Т., Гришко С. Дидактична гра як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках географії.....	687
Полякова А., Арсененко І. Туристична політика резильєнтності туристичних систем: порівняльний аналіз Швейцарії та України.....	692
Романюта Д., Найда В., Арсененко І. Стратегічний розвитку туризму України в умовах глобальних і національних криз: інституційно-економічні детермінанти та імперативи стійкості.....	699
Хомотюк Ю., Кирейко О., Донець І. Інноваційні підходи до вивчення розділу «Населення України і світу» у шкільному курсі географії: компетентнісно-діяльнісна модель в умовах сучасних демографічних викликів	704
Хомотюк Ю., Арсененко І., Донець І. Екологічний туризм як педагогічна технологія та освітньо-інноваційний ресурс сталого розвитку географічної освіти	711
Яковенко О., Браславська О. Шкільний туризм і краєзнавство як чинники відновлення регіональної ідентичності в умовах соціальної кризи	717

Кірова Дар'я Олексіївна
здобувачка вищої освіти факультету соціально-педагогічної та
мистецької освіти
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна

Наукова керівниця: Атрошенко Тетяна Юріївна
докторка філософії, доцентка кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна

БУЛІНГ У ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПРИЧИНИ, ПРОЯВИ ТА ПРОФІЛАКТИКА ЗАСОБАМИ АРТТЕРАПІЇ

Булінг у підлітковому середовищі постає як складне багатовимірне соціально-педагогічне явище, що відображає як індивідуально-психологічні особливості особистості, так і специфіку міжособистісних відносин у групі, рівень розвитку соціальних норм і загальний стан освітнього середовища. Поширення агресивних форм взаємодії серед підлітків зумовлює актуальність дослідження, оскільки такі прояви негативно впливають на психоемоційний стан, соціалізацію та формування особистості. Булінг сприяє закріпленню деструктивних моделей поведінки та ускладнює процес гармонійного розвитку підлітка.

Відповідно до словника іншомовних слів за редакцією О. Мельничука, булінг (bullying) трактується як систематичне переслідування, залякування та цькування з метою встановлення домінування [9, с. 248]. Наукові підходи акцентують увагу на його тривалому та цілеспрямованому характері. Зокрема, А. Брухлей визначає булінг як процес, що супроводжується формуванням атмосфери страху та психологічного дискомфорту [2, с. 34], тоді як І. Лисенкова, І. Острополець та Л. Патрушева підкреслюють нерівність сторін і використання соціальної або фізичної переваги для приниження іншої особи [4, с. 70]. Отже, булінг можна розглядати як форму деструктивної соціальної взаємодії, що базується на дисбалансі сил та повторюваності агресивних дій.

Особливого значення проблема набуває у підлітковому віці, який характеризується інтенсивними фізіологічними, когнітивними та емоційними трансформаціями [12, с. 85]. Згідно із Законом України «Про охорону дитинства», підлітковий вік охоплює період від 10 до 18 років [8], тоді як відповідно до Конвенції ООН про права дитини – від 10 до 19 років із поділом на ранній та пізній підлітковий вік [3]. У цей період відбувається активне формування ідентичності, переосмислення соціальних ролей та прагнення до самоствердження. Підвищена залежність від оцінки однолітків і потреба у визнанні нерідко зумовлюють використання агресивних моделей поведінки як засобу інтеграції в групу або досягнення статусу.

Фактори виникнення булінгу мають комплексний характер. До індивідуально-психологічних передумов належать емоційна нестабільність, агресивність, недостатній розвиток емпатії, труднощі самоконтролю, а також прагнення до домінування. У свою чергу, підлітки, які зазнають булінгу, можуть відрізнятися підвищеною тривожністю, замкнутістю або соціальною вразливістю. Соціальне середовище також відіграє значну роль: сімейні моделі поведінки, дефіцит емоційної підтримки, а також вплив медіа, що популяризують агресію, сприяють закріпленню насильницьких форм взаємодії. Освітнє середовище, за відсутності системної профілактичної роботи, може опосередковано підтримувати такі прояви.

Прояви булінгу відзначаються різноманітністю форм і системним характером. До них належать фізичні дії (удари, штовхання, пошкодження особистих речей), вербальні впливи (образи, приниження, глузування, погрози), соціальна ізоляція (ігнорування, виключення з колективу, бойкот), а також кібербулінг, що реалізується через цифрові платформи у вигляді принизливих повідомлень або поширення дискредитуючого контенту. Такі дії мають повторюваний характер і спрямовані на підриг психологічного стану жертви. Відповідно до наукових досліджень, ключовими ознаками булінгу є навмисність, тривалість, наявність ролей і дисбаланс сил [6, с. 160; 11, с. 7], що також узгоджується з положеннями Закону України «Про освіту» [7]. Саме через

зазначені характеристики булінг принципово відрізняється від одноразових конфліктних ситуацій.

У контексті профілактики булінгу особливого значення набувають інноваційні соціально-педагогічні підходи, серед яких провідне місце займає арттерапія. За визначенням І. Бабія, арттерапія є методом психологічного впливу, що ґрунтується на використанні різних видів мистецтва для вираження внутрішнього світу особистості [1, с. 4]. Ефективність арттерапевтичних підходів підтверджується дослідженнями, які підкреслюють можливість візуалізації внутрішніх переживань та опрацювання емоційних станів [5, с. 329], а також встановлення зв'язку з глибинними аспектами особистості [10, с. 7].

Сучасна арттерапія представлена широким спектром напрямів, серед яких ізотерапія, музикотерапія, казкотерапія, пісочна терапія, кольоротерапія, драмотерапія, лялькотерапія, фототерапія, танцювально-рухова терапія, маскотерапія та інші. Кожен із цих видів має власний терапевтичний потенціал і може застосовуватися залежно від індивідуальних особливостей підлітка.

Арттерапія функціонує як спеціально організований простір психологічної безпеки, у якому відсутні оцінювальні судження, критика та примус. Саме через створення такого середовища забезпечується можливість вільного самовираження, що має особливе значення для підлітків із досвідом насильницької взаємодії. У таких умовах поступово відновлюється відчуття захищеності, знижується рівень тривожності та внутрішньої напруги.

Суттєвою перевагою арттерапії є її здатність забезпечувати роботу з емоційною сферою на невербальному рівні. Використання образотворчих, музичних, рухових та інших форм діяльності дозволяє опрацьовувати глибинні переживання, які складно виразити словами. Через символізацію внутрішнього досвіду відбувається його усвідомлення, переосмислення та трансформація.

Арттерапевтичні практики сприяють розвитку емоційного інтелекту, формуванню емпатії, здатності до саморегуляції та конструктивної взаємодії. Вони дозволяють знизити рівень агресії, подолати внутрішні конфлікти та

сформувати позитивне ставлення до себе й оточення. Саме через зазначені механізми арттерапія виступає ефективним засобом профілактики булінгу.

Таким чином, арттерапія виступає ефективним інструментом соціально-педагогічної профілактики булінгу, оскільки поєднує можливості емоційної підтримки, розвитку особистості та формування безпечного середовища.

Отже, булінг у підлітковому середовищі є складним соціальним явищем, що виникає під впливом взаємодії численних чинників і має суттєві негативні наслідки для розвитку особистості. Саме тому профілактика цього явища потребує комплексного підходу, спрямованого не лише на подолання наслідків, але й на усунення передумов його виникнення. Арттерапія у цьому контексті демонструє значний потенціал, оскільки забезпечує створення психологічно безпечного простору, сприяє розвитку емоційної компетентності та формуванню конструктивних моделей поведінки. Її впровадження в освітній процес дозволяє підвищити рівень психологічного благополуччя підлітків і сприяє формуванню гуманістично орієнтованого середовища, що мінімізує ризики виникнення булінгу.

Список використаних джерел:

1. Бабій І. В. Теорія і практика арт-терапії: навчально-методичний комплекс. Умань. 2014. 75 с.
2. Брухлей А.М. Булінг у підлітковому середовищі. Психолого-педагогічні координати розвитку особистості: Збірник наукових матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції, Полтава, 1-2 черв. 2023. С. 34–38.
3. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ від 20.11.1989 № 995_021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 30.03.2026).
4. Лисенкова І.П., Острополец І.Ю., Патрушева Л.О. Проблема шкільного булінгу серед підлітків. Ольвійський форум – 2024: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. XXI Міжнародна наукова конференція. Теоретико-методологічні основи розвитку когнітивної та

емоційної сфер як фактор психічного здоров'я особистості, Миколаїв, 23 черв. 2024. С. 69–73.

5. Логвиненко Т. О. Використання засобів арт-педагогіки та арт-терапії у соціально-педагогічній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Наука і техніка сьогодні. 2022. №5(5). с. 327–335.

6. Ожйова О.М. Булінг. Шкільний булінг: поняття та основні форми. Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія». 2009. Т. XV. С. 158–163.

7. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 30.03.2026).

8. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 30.03.2026).

9. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. Київ : Головна редакція «Українська радянська енциклопедія» (УРЕ), 1974. 776 с.

10. Супрунчук А. В. Арт-терапевтичні технології в соціально-педагогічній роботі. Дипломна робота з соціальної педагогіки. Житомир. 2018. С. 1–12.

11. Шатирко Л.О., Мойзріст О.М. Психологічні засоби запобігання явищам залякування та цькування (булінгу) в шкільному середовищі: практикум за науковою редакцією академіка НАПН України С.Д. Максименка. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 46 с.

12. Kardiana I.G, Westa I.W. Gambaran tingkat depresi terhadap perilaku bullying pada siswa di SMP PGRI 2 Denpasar. E-JurnalMedikaUdayana. 2015. P. 81–92.